

УДК 371

DOI: 10.31652/2412-1142-2019-54-23-26

Т.О. Олефіренко, Київ, Україна / T.O. Olefirenko, Kiev, Ukraina
e-mail: olephirenko@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ, УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПЕРЕПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛІВ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті доведено, що для покращення підготовки вчителів необхідно враховувати рівень розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та широко впроваджувати елементи дистанційного навчання в систему підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Обґрунтована необхідність зміни системи навчання. Слід відійти від традиційної лекційно-практичної системи організації занять і впроваджувати новітні форми – круглі столи, дискусії, презентації успішного передового досвіду, конференції тощо. За такої організації підвищення кваліфікації слухачі курсів не лише виступають споживачами інформації, а й діляться власним досвідом, перетворюючись на активних учасників освітнього процесу. Підтверджена необхідність у постійному оновленні змісту навчальних дисциплін з урахуванням запиту роботодавців та особистості. Удосконалення змісту слід здійснювати у площині посилення творчої складової, надання можливості для самостійного вибору та опрацювання актуальних проблем з наступним їх оприлюдненням та відстоюванням під час оприлюднення. Актуальним залишається запровадження компетентнісного підходу. Під час занять та особливо при проведенні контролю необхідно загострювати увагу не лише на сформованих знаннях та вміннях, а й на розвитку професійно-важливих якостях особистості, здатності до адаптації та контролю ситуації міжособистісного спілкування, опиратися професійному вигоранню, здійснювати аналіз станів професійної деформації, а головне набутого досвіду в сфері професійної діяльності. Доведена необхідність створення соціальної спільноти вчителів, що існує на засадах професійного вдосконалення, особистісного зростання та розвитку творчого потенціалу. За допомогою інтернет ресурсів залучати вчителів до обміну досвідом, аналізу спільних проблем в освіті, вирішення індивідуальних утруднень взаємодії з учнями, колегами та адміністрацією закладу освіти.

Ключові слова: заклад освіти, педагогічна освіта, підвищення кваліфікації, підготовка вчителів, студент.

ANALYSIS OF THE PREPARATION, IMPROVEMENT AND RETRAINING OF TEACHERS IN UKRAINE

Summary. In the article it is proved that in order to improve the training of teachers, it is necessary to take into account the level of development of modern information and communication technologies and to widely introduce the elements of distance learning in the system of professional development of pedagogical workers. The necessity of changing the system of education is substantiated. It is necessary to depart from the traditional lecture and practical organization system of classes and to introduce the latest forms - round tables, discussions, presentations of successful advanced experience, conferences, etc. Under such an organization, advanced courses not only act as consumers of information, but also share their own experiences, turning into active participants in the educational process. The necessity of continuous updating of the content of educational disciplines with the consideration of the employers' and individual's request is confirmed. Improvement of the content should be carried out in the area of strengthening the creative component, providing opportunities for independent selection and processing of actual problems with their subsequent disclosure and advocacy at the time of promulgation. The implementation of a competence approach remains relevant. During the classes and especially during the control, attention should be paid not only to the existing knowledge and skills, but also to the development of the professional qualities of the individual, the ability to adapt and control the situation of interpersonal communication, to rely on professional burnout, to analyze the conditions of professional deformation, and most importantly acquired experience in the field of professional activity. The necessity of creating a social community of teachers, based on the principles of professional development, personal growth and development of creative potential, is proved. With the help of online resources, teachers can be involved in the exchange of experience, analysis of common problems in education, solving individual problems of interaction with students, colleagues and the administration of educational institutions.

Key words: educational institution, pedagogical education, advanced training, teacher training, student.

Постановка проблеми. До недавнього часу економісти розглядали фізичний капітал як найважливіший фактор, що визначає економічне зростання, і рекомендували збільшити темпи фізичного накопичення капіталу в країнах, що розвиваються для прискорення процесу економічного зростання і підвищення рівня життя

населення. Але в останні три десятиліття економічні дослідження показали важливість освіти як вирішального чинника економічного розвитку. Під освітою розуміється розвиток навичок і знань робочої сили [1]

Для того щоб підготувати нашу молодь до майбутнього з упевненістю та відповідальністю, не можна переоцінити вирішальну роль учителів. Освіта необхідна політикам, бізнесменам, робітникам, фермерам та іншим для їх відповідно кар'єрного росту. Деякі з великих вчителів були причиною політичних і промислових революцій по всьому світу. Їхнє бачення допомогло різним товариствам знайти самодостатність і фінансову свободу. Роль вчителя-формувати уми підростаючого покоління.

Світ змінюється з кожним днем і немає ніяких сумнівів в тому, що сучасне суспільство вже не те ж саме, що було десятиріччя тому. Система освіти повністю змінилася – в наш час бути вчителем означає не тільки бути помічником у складному процесі отримання освіти; це означає бути творчим і високо талановитим "провідником", який супроводжує учня в усіх аспектах навчання.

Чи є ці зміни позитивними чи негативними? На наш погляд, сучасні вчителі повинні приділяти більше уваги новим методам навчання, що зробить навчання більш ефективним. Разом зі змінами виникли нові очікування щодо наших шкіл. В даний час школи повинні навчити своїх учнів, як отримати актуальну інформацію і як вибрати і використовувати її на практиці. Це відбувається так швидко, що учні навчаються користуватися Інтернетом разом зі своїми вчителями. Сьогодні вчителі як і раніше надають інформацію та показують своїм учням, як нею користуватися. Хоча вони як і раніше залишаються свого роду лідером інформування в класі, вже можна вести мову про наявність інших конкурентоздатних джерел інформації. Тому, все частіше вчителів можна розглядати як фасилітаторів в процесі навчання. Вони є помічниками, а також радниками по відношенню до батьків.

Якщо ми зосередимося на процесі навчання, ми все одно зрозуміємо, що в цій галузі також відбувається велика кількість змін, і всі вони впливають на роль вчителів. По-перше, вчителі в сучасних аудиторіях перестають бути викладачами, вони-куратори, їх основне завдання – ставити цілі і відповідно організовувати процес навчання. По-друге, різниця між минулими і сучасними завданнями вчителів полягає в технічній базі, яку вони повинні мати для ефективного використання та управління (комп'ютер, ксерокс, точка доступу до мережі Інтернет, проектори тощо). По-третє, змінилася роль учителів в управлінні навчальним процесом (вони отримали більше свобод), як наслідок школа ставить нові вимоги, які спрямовані на можливість приймати рішення і справлятися зі стресом мінливого світу шкіл.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основу реформування сучасної системи педагогічної освіти складають різноманітні нормативно-правові акти. Ключовими з яких є Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту» та «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Виконавча влада також активно здійснює регулювання питань підготовки, удосконалення та перепідготовки учителів. Зокрема постанови Кабінету Міністрів України: «Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти»; «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти»; «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти»; «Деякі питання діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти»; «Про внесення змін до Статуту Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти»; «Про розміри стипендій у державних та комунальних навчальних закладах, наукових установах»; «Деякі питання виплати соціальних стипендій студентам (курсантам) вищих навчальних закладів»; «Деякі питання стипендіального забезпечення» тощо.

Крім того значна кількість різноманітних актів Міністерства освіти і науки України, серед яких можна відзначити накази: «Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти»; «Про утворення науково-методичних комісій (підкомісій) сектору вищої освіти Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України та внесення змін до структури науково-методичних комісій (підкомісій) сектору вищої освіти Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України та кількості осіб, які мають бути відібраними до їх складу» та ін.

Також слід звернути увагу на листи Міністерства освіти і науки України: «Щодо організації атестації здобувачів вищої освіти та організації освітнього процесу»; «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін»; «Щодо працевлаштування випускників вищих навчальних закладів»; «Щодо розробки стандартів вищої освіти»; «Щодо використання у практичній роботі вищих навчальних закладів англomовного варіанту Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти»; «Щодо організації навчального процесу» тощо.

Зазначені законодавчі акти спрямовані на реформування та удосконалення системи педагогічної освіти. Сьогодні в Україні налічується двадцять провідних закладів вищої педагогічної освіти: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського; Криворізький державний педагогічний університет; Бердянський державний педагогічний університет; Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова; Переяслав-

Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди; Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського; Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка; Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти; Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка; Глухівський національний педагогічний університет ім. Олександра Довженка; Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка; Кременецький обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка; Харківський національний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди; Українська інженерно-педагогічна академія; Харківська гуманітарно-педагогічна академія; Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія; Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини; Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя; Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

Крім того в Україні потужна мережа закладів післядипломної педагогічної освіти, що налічує двадцять п'ять закладів: Вінницький обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників; Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти; Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти; Дніпровська академія неперервної освіти; Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти; Закарпатський інститут методики навчання і виховання, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти; Івано-Франківський обласний інститут післядипломної освіти; Інститут післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка; Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів; Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського; Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти; Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти; Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти; Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради; Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти; Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти; Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти; Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти; Харківський академія неперервної освіти; Херсонська академія неперервної освіти Херсонської обласної ради; Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти; Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради; Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області; Чернігівський обласний інститут післядипломної освіти ім. К.Д. Ушинського.

Також необхідно наголосити, що в Україні функціонує близько сімдесяти п'яти коледжів, що мають гуманітарно-педагогічну спрямованість у яких учні отримують педагогічну освіту.

Науково-прикладні аспекти підготовки, удосконалення та перепідготовки учителів в Україні висвітлено в працях багатьох вчених-педагогів, зокрема: І.С. Волощук, Н.М. Дем'яненко, М.Б. Євтух, Б.І. Корольов, В.Г. Кремень, В.І. Луговий, Е.В. Лузік, В.К. Майборода, В.М. Манько, М.А. Пригодій, В.К. Сидоренко, О.В. Сухомлинська, С.М. Філоненко та інші. Науковий інтерес становлять дослідження, пов'язані зі становленням і розвитком професійно-педагогічної освіти, підготовкою кадрів різного профілю. Це дослідження К.Б. Авраменко, О.В. Аніщенко, В.Є. Береки, В.І. Бобрицької та В.Д. Будака, І.В. Важинського, І.Б. Васильєва, О.В. Велемець, А.Г. Грітченка, І.М. Грищенко, Г.О. Козлакової, Т.І. Левченко, Н.С. Матвійчук, С.О. Нікітчиної, М.О. Носка, В.В. Омельчук, Л.А. Онищук, Н.О. Падун, Б.В. Струганець, О.Т. Шпак.

Метою статті є проведення аналізу сучасної системи підготовки, удосконалення та перепідготовки учителів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професія учителя є досить складним видом трудової діяльності, наявні постійні стресові ситуації та труднощі, які спонукають як позитивні, так і негативні підстави для зростання. Напруження відчувають як молоді так і досвідчені педагоги. Даний аспект створює передумови для постійного розвитку та вдосконалення особистості яка обрала професію вчителя.

Усвідомлення проблем, з якими стикаються майбутні вчителі при опануванні своїм первісним педагогічним досвідом, має вирішальне значення для їх професійного становлення. Знання цих проблем є корисним при розробці освітніх програм підготовки учителів та планування трудової діяльності по завершенню закладу вищої освіти.

Після завершення навчання молоді вчителі розпочинають викладацьку діяльність і незважаючи на те, що вони озброєні необхідними теоретичними знаннями майже відразу стикаються з великою проблемою – нестачею практичного досвіду роботи з учнями.

Отже, перехід з ролі студента на роль вчителя може бути досить складним, тому, що ідеалістичні положення педагогіки стикаються з суворою і грубою дійсністю повсякденного життя в класі.

Аналіз даної проблеми вказує на певні прогалини в системі підготовки майбутніх учителів:

- по-перше, вони не отримують чітких алгоритмів з вирішення «не навчальних» проблем у класі;
- по-друге, відсутня цілеспрямована підготовка до роботи з батьками.

Удосконалення професійної підготовки вчителя з перспективою його індивідуальної зацікавленості у подальшому професійному зростанні може відбуватися лише за певного ряду умов: формування світогляду майбутнього вчителя з урахуванням глобалізації та інформатизації світової спільноти; формування методологічної культури студентів як системи соціально апробованих принципів і способів організації теоретичної і практичної діяльності; формування професійно-моральних якостей педагога [3].

Модернізація системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників передбачає розвиток очно-дистанційної моделі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, коли слухачі мають можливість обмінюватися досвідом, дискутувати з актуальних проблем освіти, навчатися на різних спецкурсах за вибором, відвідувати тренінги і семінари на очному етапі навчання, консультуватися, брати участь в Інтернет-конференціях, електронних форумах, чатах на дистанційному етапі [2, с. 158].

Крім того в процесі модернізації освіти вирішуються такі основні проблеми: удосконалення підготовки вчителя на основі компетентнісного підходу; здійснення підготовки майбутніх учителів через запровадження нових курсів, спецкурсів та освітніх програм; використання нових методичних прийомів при викладанні курсів відповідно до освітньо-професійної програми підготовки майбутніх учителів; актуалізація підготовки майбутніх учителів до профорієнтаційної роботи з учнями в умовах загальноосвітнього навчального закладу [4, с. 299].

Висновки. Система підготовки, удосконалення та перепідготовки учителів має відповідати вимогам сьогодення.

По-перше, необхідно врахувати рівень розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та широко впроваджувати елементи дистанційного навчання в систему підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

По-друге, змінити систему навчання. Відійти від традиційної лекційно-практичної системи організації занять і впроваджувати новітні форми – круглі столи, дискусії, презентації успішного передового досвіду, конференції тощо. За такої організації підвищення кваліфікації слухачі курсів не лише виступають споживачами інформації, а й діляться власним досвідом, перетворюючись на активних учасників освітнього процесу.

По-третє, настав час динамічної зміни змісту підготовки. Необхідно постійно оновлювати зміст навчальних дисциплін з урахуванням запиту роботодавців та особистості. Посилювати творчу складову, надавати можливість для самостійного вибору та опрацювання актуальних проблем з наступним їх оприлюдненням та відстоюванням під час оприлюднення.

По-четверте, запроваджувати компетентнісний підхід. Під час занять та особливо при проведенні контролю загострювати увагу не лише на сформованих знаннях та уміннях, а й на розвитку професійно-важливих якостях особистості, здатності до адаптації та контролю ситуації міжособистісного спілкування, опиратися професійному вигоранню, здійснювати аналіз станів професійної деформації, а головне набутого досвіду в сфері професійної діяльності.

По-п'яте, створювати соціальну спільноту вчителів, що існує на засадах професійного вдосконалення, особистісного зростання та розвитку творчого потенціалу. За допомогою інтернет ресурсів залучати вчителів до обміну досвідом, аналізу спільних проблем в освіті, вирішення індивідуальних утруднень взаємодії з учнями, колегами та адміністрацією закладу освіти.

Перспективи подальших досліджень полягають в аналізі світового досвіду та сучасних тенденцій підготовки майбутніх учителів до побудови професійної кар'єри.

Список використаних джерел:

1. The Role of Education in Economic Development (screen title). URL: <http://www.yourarticlelibrary.com/economics/the-role-of-education-in-economic-development/38355> (19.11.2018 р.).
2. Біла книга національної освіти України. Проект / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремінь. Київ, 2009. 185 с.
3. Ковальчук В.Ю. Модернізація професійної та світоглядно-методологічної підготовки сучасного вчителя: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2006. 35 с.
4. Пригодій М.А. Сучасні аспекти підготовки вчителів технологій: [монографія]. Чернівці: ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2011. 384.